

Alt-Emperyalizm Üzerine: Bölgesel Güç Türkiye

Elif Çağlı

MarkSist
Sınıf Mücadelesinde **Tutum**

Elif Çağlı

Alt-emperyalizm Üzerine:

Bölgesel Güç Türkiye

Temmuz-Aęustos 2009

Alt-Emperyalizm Üzerine: Bölgesel Güç Türkiye

Alt-emperyalizm konusu, emperyalizm ya da küreselleşme olgularının kavranışındaki farklılıkların uzantısı olan tartışmalı yönler içeriyor. Hatırlanacağı üzere, kapitalizmin sömürgeci aşaması ile emperyalist aşaması arasındaki ayrımın görmezden gelinmesi nedeniyle genelde dünya ve özelde Türk solunda yanlış siyasal tutumlar geliştirilmişti. Brezilya, Arjantin, Türkiye gibi ülkelerin birer yarı-sömürge ya da yeni sömürge olarak nitelenmesi bu tür tutumların ifadesiydi. Uzun yıllar boyunca etkisini sürdüren bu tür görüşler, daha yakın dönemlerde ise bu kez küreselleşme tartışmaları eşliğinde yeniden biçimlendirilip gündeme sokuldular. Kapitalizm altında küreselleşmenin emperyalizmin ilerleyen bir hali olduğunun kabul edilmemesi ve yeni bir “imparatorluk” aşamasıymış gibi ele alınıp sunulması bunun tipik bir örneğidir.

Üçüncü Dünyacı yaklaşımlara kan ve can veren bu tür görüşlerin kaynağı genelde hep Marksist geçinen Batılı akademisyenler oldu. Söz konusu yaklaşımlar, geleneksel Stalinist solun ulusal kalkınmacı sosyalizm anlayışıyla da birleşerek Türkiye gibi ülkelerde yıllarca küçük-burjuva sol siyasetleri yarattı ve beslediler. Günümüzde de neredeyse “tarih tekerrürden ibarettir” deyişini haklı çıkarırcasına, kapitalist dünyadaki eşitsizlik ilişkileri yine bir çeşit “yeni sömürgecilik” olarak sunuluyor ve böylece küçük-burjuva sol anlayışların yanılığın çarkı aynı şekilde işletilmeye devam ediliyor.

Sovyetler Birliği ve benzerlerinin çöküşüyle birlikte dünyada yaşanan onca altüstlükten, onca önemli gelişmeden ders çıkarmayan, geçmişleriyle ve yanılığlarıyla hiçbir muhasebeye girişmeyen sol çevreler aslında “devrimci” de-

ğil “tutucu” sıfatını hak ediyorlar. Bu olgu kuşkusuz Türkiye ile de sınırlı değil. Tüm dünyada yansımalarını görmek mümkün. Ama tarihsel ve sosyal özellikleri nedeniyle, küçük-burjuva sol anlayışların çok yaygın ve yerleşik olduğu Türkiye’de daha büyük bir sorun teşkil ettiği de açık.

Kapitalizmin küresel işleyişi içinde Türkiye gibi kapitalist ülkelerin zamanla geçirdiği değişimi doğru şekilde kavramak önemli bir ihtiyaç oluşturuyor. Türkiye’de kapitalizm emperyalist güçlere bağımlı da olsa önemli gelişme ve sıçramalar kaydetmiştir ve Türkiye artık alt-emperyalist bir ülkedir. Bu değişim sürecinin bir ürünü olarak, Türkiye’de burjuvazi de hanidir bir kabuk değiştirme sürecinin sancılarını yaşıyor. Nitekim burjuva iktidar bloku içinde uzun süredir devam eden iç çatışmalar bu durumun bir yansımasıdır. Bugün Türkiye’de burjuvazi, ülke ve dünya siyasetinde öne çıkan sorunların algılanması ve karşılığında siyasal tutumlar geliştirilmesi bakımından temelde ikiye bölünmüş durumdadır.

Kendi içinde pek çok nüansı barındırmasına karşın, bu saflaşmayı genel hatlarıyla statükocu ve liberal diye ayırt edebiliriz. Liberal kesimler, artık Türkiye kapitalizminin ulaştığı düzeyin ve yayılma ihtiyacının gereğince bir yol tutulması için bastırıyorlar. Burjuva siyaset arenasının muhafazakâr gücü statükocu asker-sivil kesimler ise, ekonomik zorunlulukların bindirdiği basınç nedeniyle artık güç yitirmekle birlikte yine de direnmeyi sürdürüyorlar. Türkiye siyasi yaşamında bitmek bilmeyen gerginliklerden kolayca anlaşılacağı üzere, bu tür direnç noktaları, ekonomik gereklerin ivedilikle ve pürüzsüz biçimde siyasi çözümlere dönüştürülmesi önünde hanidir engeldir.

Burjuvazinin akıllı temsilcileri, Türkiye kapitalizmine daha da yol aldırabilmek bakımından artık bu engellerin aşılmasının bir zorunluluk olduğunun bilincindedir. İşçi sınıfı cephesine gelince; kapitalizme karşı etkin bir devrimci mücadelenin yürütülebilmesi için, onun da öncü devrimci güçlerinin dünya ve ülke gerçeklerini küçük-burjuva takıntılardan kurtulmuş biçimde değerlendirmesi kesin bir görev oluşturuyor.

Alt-emperyalizm ne anlama geliyor?

Emperyalist-kapitalizmin özellikleri üzerinde daha önce uzun boyluca durmuş ve kapitalist gelişme sürecinin bu en üst aşamasının sömürgecilik döneminden farklılıklarına dikkat çekmiştik (bkz. E. Çağlı, *Kolonyalizmden Em-*

peryalizme, Tarih Bilinci Yay.). Ayrıca çeşitli yazılarımızda da vurguladığımız gibi, emperyalist yayılcılık ile sömürgeci yayılcılığın aynı şey olmadığını kavranması ve kabulü, devrimci proleter mücadele stratejisi açısından büyük bir önem taşıyor.

Kapitalizmin emperyalist aşamasının en temel özelliklerini burada bir kez daha kısaca vurgulayalım. Emperyalizm mali sermayenin egemenliğine dayanan kapitalist dünya sistemidir. Emperyalizm, tekeli rekabet üzerinde yükselen bir yayılcılık tarzıdır. Kapitalist sömürgecilik döneminden farklı olarak, emperyalist rekabet dünyanın toprak alanları bakımından paylaşımı için değil, asıl olarak mali sermayenin rahatça at oynatabileceği nüfuz alanlarının paylaşımı için yürür. Emperyalizm aşamasına yükselen kapitalizm, üretici güçlerin uluslararasılaşmasıyla ulusal devlet biçimlenmesi arasındaki çelişkiyi mali sermayenin küresel hareketliliği sayesinde aşmaya çalışır.

Emperyalist-kapitalizmi günümüz dünyasında iyice belirginleşen bu son özelliği bakımından tanımlayacak olursak, kapitalizmin bu en üst aşaması eşitsiz ve bileşik gelişme yasağının işleyişi temelinde yol alan *küresel ekonomi* demektir. Dünya kapitalist sistemi, ana basamakları itibarıyla “ileri, orta ve az gelişmiş” diye nitelenen bir hiyerarşi piramidi oluşturur ve çeşitli kapitalist ülkeler bu piramit boyunca güçlerine göre sıralanırlar. Bu güçler piramidinin en üst basamağında yer alan ileri derecede gelişmiş kapitalist ülkeler *emperyalist* diye nitelediğimiz ülkelerdir ve bu kategori açısından ortada fazlaca bir tartışma yoktur. Hiyerarşi piramidinde en fazla tartışmaya yol açan basamağı, alttan üste geçişsel özellikler taşıyan ve bu bakımdan kendi içinde de bir hayli düzey farklılıkları sergileyen orta derecede gelişkin kapitalist ülkeler teşkil eder.

Bir sosyo-ekonomik sürecin farklı gelişme halkalarını durağan ve birbirinden kopuk tarzda kavrayan yaklaşımlar, emperyalist diye adlandırılan kapitalist ülkelerle orta derecede gelişkin kapitalist ülkeler arasına da son derece kesin, kaba ve mekanik sınırlar çekmek isteyeceklerdir. Dünyada yaşanan gerçeklere kendi dar prizmalarından bakanların, zaman içinde cereyan eden değişimleri kavramaları mümkün değildir. Böyleleri, orta derecede gelişkin kapitalist ülkelerin de emperyalistleşebilmek için hamleler yaptıklarını, bu amaçla çeşitli yapısal değişim süreçlerinden geçtiklerini göremez, kavrayamaz ya da kabul etmeye yanaşmazlar. Oysa konuyu diyalektik tarzda kavrayanlar açısından, hiyerarşi piramidinde farklı gelişme basamaklarında (üst, orta, alt)

yer alan ülkelerde kapitalizmin durağan olmadığı açıktır. Çeşitli sosyo-ekonomik yapılar genelde (aşağıdan yukarıya ve bazen de yukardan aşağıya) hareket halindedirler.

Derinlemesine bir analiz yapılacak olursa ezberler bozulacaktır. Örneğin, bağımlı pozisyondaki bir ülkeyi sömürgecilik döneminde olduğu gibi ekonomik açıdan atıl ve geri durumda bir hammadde deposu olarak bırakmak, aslında emperyalist ülkelerin çıkarına değildir. Emperyalizm çağında ekonomik çarkların dönebilmesi için çeşitli kapitalist ülkeler arasında karşılıklı ekonomik ilişkilerin kurulması elzemdir. Yalnızca gelişkin kapitalist ülkelerde değil tüm ülkelerde kapitalist pazarın serpilip büyümesi gereklidir.

Bu nedenle, emperyalizmin gelişkin kapitalist ülkeler dışında kalan ülkeleri ekonomik açıdan tamamen geri bıraktığı yolundaki görüşler gerçeklerle de, Marksist çözümlenmelerle de bağdaşmaz. Emperyalist-kapitalizm, farklı gelişme düzeylerindeki kapitalist ülkelerin eşitsiz ilişkiler dolayımıyla birbirlerine karşılıklı bağımlılığını yansıtır. Kapitalizmin bir dünya sistemi, küresel bir işleyiş yaratan bir ekonomik sistem olduğu gerçeği de ancak emperyalizm aşamasının olgunlaşmasıyla ete kemiğe bürünür.

Dünya üzerinde 20. yüzyılın ikinci yarısından bu yana yaşanan çeşitli gelişmeler bu dediklerimizi doğruluyor. Kapitalist sistemin işleyiş yasaları gereği eşitsiz düzeyde ve krizlerle bezeli bir biçimde de olsa, irili ufaklı pek çok ülke yıllar içinde siyasal ve ekonomik bakımından değişim geçirdi. Bir zamanların sömürge statüsündeki ülkelerinde ulus-devletler kuruldu ve buralarda da kapitalist bir pazar gelişmeye koyuldu. Türkiye örneğinde görüldüğü üzere, vaktiyle yarı-sömürge konumuna düşen bazı büyük ülkelerde inşa edilen kapitalist ulus-devletler ise önemli ekonomik gelişmeler kaydettiler. Böylece, bir zamanların sömürge ülkeleri ve yarı-sömürge ülkeleri emperyalist-kapitalist güçler piramidinde az gelişmiş veya orta derecede gelişmiş kapitalist ülkeler olarak yerlerini aldılar. Diğerlerine oranla büyük ve jeostratejik konumu önemli olan Hindistan, Brezilya, Türkiye gibi ülkeler ise zamanla birer bölge gücü düzeyine yükseldiler.

Kapitalizm, çeşitli tür ve bileşimden sermaye grupları arasında ulusal ve küresel ölçekte rekabet olmaksızın varlığını sürdüremeyen bir ekonomik sistemdir. Kapitalist rekabet kapitalist tekeli yaratır ve tekelci ilişkilerin egemen olduğu emperyalizm çağında rekabet de daha üst düzeylere tırmanır. Böylece dünya üzerinde büyük sermaye grupları arasındaki tekelci rekabet öne geçer.

Kapitalizmin emperyalist aşaması boyunca yalnızca en gelişkin kapitalist ülkelerde değil, diğer kapitalist ülkelerde de ekonomik sektörler çeşitlenir. Çeşitli ülkelerde farklı tarz ve hızlarda olmak üzere, pre-kapitalist üretim ilişkileri tasfiyeye uğrar ve kapitalist üretim ilişkileri gelişir.

Bu değişimin neticesinde, vaktiyle kapitalist olup olmadığı bile tartışılan ülkelerde tekeli kapitalizm egemen hale gelebilir ve hatta bunların bir kısmı bir alt-emperyalist güç düzeyine yükselebilirler. Bu açıdan hiç uzağa gitmeye gerek yoktur. Bir zamanların az gelişmiş kapitalist ülkesi Türkiye, 1960 sonrasında yaşanan sıçramalı kapitalist gelişme neticesinde orta derecede gelişkin kapitalist ülkeler arasına katılmıştır. '80 sonrasında ise, işçi sınıfını ve emekçi kitleleri zapturapt altına alıp sermaye için adeta dikensiz gül bahçesi yaratan olağanüstü burjuva rejimler altında, dışa açılma yönünde hummalı bir yapısal değişim süreci yaşanmıştır. Bunun neticesinde, Türkiye orta gelişkin kapitalist ülkeler kategorisi içinde yukarılara tırmanmış ve bir alt-emperyalist ülke konumuna terfi etmiştir.

Alt-emperyalizm kavramı, emperyalist hiyerarşi piramidinde en üst basamakta yer alan emperyalist ülkelerin altındaki bir konumu anlatır. Bu konumdaki bir kapitalist ülke henüz üsttekiler gibi bir ekonomik güce ve dünya gündemini belirlemekte aynı derecede etkiye sahip olmasa da, kendi bölgesinde ve büyük emperyalist güçlerin eşliğinde artık doğrudan yayılcı ilişkiler yürütür. İşte orta derecede gelişkin kapitalist ülkeler basamağı kapsamında yukarılara tırmanarak bu düzeye ulaşan ülkeler, bu gibi nedenlerle alt-emperyalist diye nitelenirler.

Alt-emperyalist bir ülkenin emperyalist ülkelere bağımlılığında, henüz bu düzeye ulaşmamış kapitalist ülkelere kıyasla belirli ölçüde bir gevşemenin gerçekleştiği açıktır. Artık bir bölge gücü düzeyine yükselen kapitalist ülkeler, kendi çıkarları doğrultusunda daha bir bağımsız davranabilmek için gerektiğinde büyük güçlere kafa tutabilmektedirler. Büyük emperyalist güçlerle ilişkilerinin biçimi ve niteliği zamanla kendileri lehine bir değişim kaydetmektedir. Örneğin, bir zamanlar bölgelerinde büyük güçlerin basit bir jandarması rolünü üstlenirlerken, artık büyük güçlerle birlikte hareket etmeyi kendi yayılcı iştahlarını tatmin için arzulamaktadırlar.

Henüz küresel ölçekte söz geçirecek kadar güçlü olmayan alt-emperyalist ülkeler gerçekten de kendi bölgelerinde bir güç odağı oluşturabilirler. Kuşkusuz bu durum, aynı bölgede benzer konumda olan ülkeler arasındaki rekabetin

de nesnel zeminini döşemektedir. Örneğin Latin Amerika'da Arjantin ve Brezilya ya da Ortadoğu'da Türkiye ve İran arasında böyle bir rekabetin nesnel zemini mevcuttur. Bu tür bölgeler her zaman için, söz konusu ülkelerin her birinin daha fazla yayılma tutkusundan kaynaklı sürtüşme potansiyelini içerir. Nitekim tarihteki Osmanlı ve Pers imparatorluklarının çekişmesini hatırlatır biçimde, her iki imparatorluğun artıklarının, Türkiye ve İran'ın günümüzde bölgesel düzeyde yayılmacı iddiaları eksik değildir.

Küçük-burjuva solun aymazlığı

Kapitalizmin işleyiş yasalarını, sistemin özelliklerini ve emperyalizmin sömürgecilikten farklı bir aşama olduğunu kavrayabilmek, Türkiye gibi ülkelerin durumunu doğru ve tatmin edici şekilde çözümlmek bakımından büyük önem taşıyor. Tekrar vurgulamak gerekirse, emperyalist-kapitalizm karşılıklı bağımlılığı eşitsizlik temelinde üreten bir sistemdir. O nedenle, eşitsizlik konumundan kaynaklı sorunlar ve daha güçlü olanların daha zayıf durumda olanlara ekonomik ve siyasal açılardan çeşitli müdahale olanakları ortadan kalkmaz. Buna karşın, genelde kapitalist ulus-devletlerin, hele ki özelde alt-emperyalist ülkelerin kendi ölçülerinde ve kendi tasarruflarında bir ekonomik ve siyasal işleyiş alanları da vardır. Bu bakımdan, bu ülkeleri hâlâ yarı-sömürge (veya yeni sömürge/ modern sömürge vb.) ülkeler diye nitelemek büyük bir yanılgı ya da büyük bir çarpıtma olacaktır.

Bir dönemler Batı'nın Üçüncü Dünyacı akademisyenleri tarafından çeşitli ülkelerdeki sol hareketlere aşılana bu tür yaklaşımlar, işçi sınıfının kapitalizme karşı mücadelesinde hedef saptıran bir niteliğe sahiptirler. Bu tür savrulmalardan Türk Solu da fazlasıyla nasibini almıştır. Emperyalist-kapitalist sistemin işleyiş yasalarını, orta ve alt gelişme düzeyindeki kapitalist ülkelerin durumunu kavrayıştaki çapsizlikler, küçük-burjuva dar kafalılığını sergileyen önemli örnekler oluşturmaktadır.

Küçük-burjuva solun, Türkiye gibi ülkelerin kapitalist gelişme düzeyini tespitine yönelik Marksist çözümlmelere (bu bağlamda alt-emperyalizm değerlendirilmesine) itirazları, aslında hiçbir bilimsel irdelemeye ya da günü kavrama çabasına dayanmıyor. Bu tür çevrelerin yaklaşımları bütünüyle ulusalcı sol anlayışlardan feyz alıyor. Ve esasen de küçük-burjuvazinin kapitalist gelişme karşısında devrimci olmayan tepkisel tutumunu yansıtıyor. Genelde küçük-burjuva sol çevrelerin siyasal açılımları, kapitalizmin temel sınıfları arasında-

ki çelişkinin kavranışına dayanmıyor. Bunun yerine, çeşitli kapitalist ülkeler arasındaki eşitsizlik durumundan türetilen çelişkilere dayandırılan bir mücadele anlayışıyla sözde bir anti-emperyalizm yaratılıyor.

Ulusalçı solun tipik özelliklerinden birisi, dünyadaki gelişmelerin analizini sınıf ekseninden kopartması ve küçük-burjuvazinin zihniyetini yansıtan bir “zayıf-güçlü” ekseninden değerlendirmesidir. O nedenle ulusalçı sol akımlar devrimci görünümlere büründüklerinde dahi, kapitalizme ya da emperyalizme karşı tutarlı bir devrimci tavır geliştirememektedirler. Bu durumun tipik yansıması, büyük emperyalist güçlerin altında yer aldığı için “zayıf” addedilen Türkiye gibi ülkelerin durumuna vahlanarak yabancı sermaye karşısında “ulusal” sermayeyi savunma pozisyonuna kaymaktır. İşte Türkiye gibi, yıllardır ezilen Kürt ulusunu sömürüp anasını ağlatan ve bölgesinde büyük güç olma peşinde koşan bir kapitalist ülkeye alt-emperyalist denilmesine karşı çıkmanın temelinde de bu küçük-burjuva ulusalçı zihniyet yatmaktadır.

Çarpıtmaları bir yana bırakıp işin aslına bakacak olursak, dünya ve ülke gerçekleri ulusalçı solun argümanlarını çoktandır ıskartaya çıkartmış bulunuyor. Ancak küçük-burjuva aymazlığı kronik bir hastalıktır; bu hastalığa yakalananlar bir türlü iflah olamıyor, gerçekleri kabule yaşamıyorlar. Bu konuda altı çizilecek önemli hususlardan biri de, küçük-burjuvanın çeşitli kapitalist ülkeler arasındaki eşitsizlik ilişkilerini bir cins sömürü ilişkisi gibi ele alıp kendine dert edinmesidir. Oysa emperyalist-kapitalist hiyerarşideki “üst-alt” ya da “güçlü-zayıf” ilişkileri bir sömürü ilişkisini değil, sömürücü güçler arasındaki eşitsizlik ve hegemonya ilişkisini ifade eder.

Farklı gelişme düzeylerindeki kapitalist ülkeler ya da kapitalist güçler birbirlerini sömürmezler. Bunların hepsi birlikte işçi sınıfını sömürürler. Ancak yaratılan artı-değeri, yaptıkları yatırım veya sermayelerinin gücü ve büyüklüğü oranında paylaşırlar. O nedenle, çeşitli büyüklük ve güçteki kapitalist devletler arasındaki ilişkiyi, büyüğün küçüğü sömürdüğü bir ilişki gibi göstererek buradan yapay bir anti-emperyalizm anlayışı türetmek, işçi sınıfının devrimci bakış açısıyla bağdaşmaz.

Sonuç olarak küçük-burjuva solun “anti-emperyalizmi”, ülke içindeki kapitalist işleyişe kökten tutum almayan, dolayısıyla anti-kapitalist içerikten yoksun bulunan ve yalnızca dış faktöre indirgenmiş sözde bir emperyalizm karıştıgıdır! Küçük-burjuvazi nezdinde anti-emperyalizm, sömürgeci ve ilhakçı “politikalara karşı” tutum almaktan ibarettir. Oysa anti-kapitalizm olmadan

anti-emperyalist mücadele olamaz. Ve kapitalizme karşı devrimci sınıf ekse-
ninden kopartılmış bir mücadele anlayışı da küçük-burjuva ve ulusalcı sol
anlayışlara teslim olmak anlamına gelir.

Türkiye gibi örneklerde somut olarak görüldüğü üzere, alt-emperyalist ülke-
ler çeşitli bölgelerde yürüyen emperyalist yeniden paylaşım kavgasında ge-
nelde bir büyük emperyalist gücün eşliğinde hareket ediyorlar. Bu tür pay-
laşımarda kural büyük payların büyüklere gitmesidir; ama büyüğün altında
yer alanların da paylaşımından pay aldıkları asla unutulmamalıdır. Dolayısıyla
emperyalist ülkelerle alt-emperyalist ülkeler arasındaki ilişki bir ortak sömü-
rü ilişkisidir. Bunun somut ifadesi, ileri derecede gelişmiş ve orta derecede
gelişmiş kapitalist ülkeleri aynı çatı altında toplayan ekonomik işbirliği olu-
şumları ya da stratejik ortaklıklar olmaktadır. Belli ki bu durumun sömürge
dönemindeki “bağımlılık ilişkisi” ve de buradan türeyen “işbirlikçi burjuva-
zi” olgusu ile hiçbir alâkası yoktur.

Günümüzde Türkiye ve ABD arasındaki ilişkiden örnek vermek gerekirse,
Türkiye burjuvazisi öncelikle kendi ülkesinin kapitalist gelişimini arzulaya-
cak kadar “ulusal bağımsızlık” bilincine sahiptir. Bu burjuvazi, ABD gibi bü-
yük güçlerle stratejik ortaklıkları, kapitalist Türkiye’yi onlara peşkeş çekmek
için hedeflemiyor. Tam tersine, kendi çıkarının da daha güçlü konumdaki bir
kapitalist Türkiye’de olduğunun bilinciyle büyük güçlerle ortak işler çevirme-
yi arzu ediyor. Tüm bu gerçeklere rağmen, devrimci diye ortaya atılan ve Tür-
kiye gibi bir ülkeyle ABD arasındaki ilişkiyi “ulusal bağımlılık” ya da “ezen
ve ezilen ülke arasındaki ilişki” cinsinden göstermek isteyen siyasal eğilimler
mevcuttur. Bu tür siyasal yaklaşımlar, “kendi” alt-emperyalist burjuvalarının
yayılmacı emel ve eylemlerini şu ya da bu ölçüde göz ardı etmiş oluyorlar.

Ulusalcı solculuğun altı çizilmesi gereken tipik bir özelliği var. Ulusalcı sol-
culuk doğası gereği dönüp dolaşıyor ve neticede emperyalist-kapitalizmin
suçunu açık ya da örtük bir biçimde esasen “yabancı” burjuvaların sırtına
yükliyor. Böylece niyet her ne olursa olsun, ulusalcı sol anlayışlar “kendi”
burjuvalarını şu ya da bu ölçüde suçtan tenzih ediyorlar. Örneğe, ulusalcı sol
çevreler IMF’yi, NATO’yu vb. hep bir dış düşman kavrayışı üzerinden suçla-
maktadırlar. Bu yaklaşım, Türk burjuvazisinin bu emperyalist-kapitalist ku-
rumların doğrudan bir parçası olduğu gerçeğini gölgeliyor. Oysa diyelim NA-
TO söz konusu olduğunda kitlelere kavratılması gereken gerçek, “NATO’yu
dışta arama NATO zaten içerde!” şeklindedir. Keza kapitalist krizler karşısın-

da işçilerin, emekçilerin kemerlerini sıkmak zorunda bırakılmalarından da yalnızca IMF sorumlu tutulamaz. Kapitalist krizlerin yükünü fiilen işçilerin ve emekçilerin sırtına yükleyen esas iç düşmanı, yani yerli burjuvaziyi görmezden gelen ve mücadeleyi aslen “kendi” burjuvasına karşı yürütmeyen bir sol, proleter anlamda devrimci değildir.

Ulusalcı solcular Türkiye gibi bir ülkeyi, emperyalizme karşı savunulması gereken bir “mazlum” olarak göstermek istiyorlar. Oysa Türkiye, ekonomik büyüklük bakımından kapitalist ülkeler sıralamasında artık 17. sırada yer alan ve dünyanın çeşitli bölgelerinde yatırım yapan büyük sermaye gruplarına, tekelere sahip bir ülkedir. Türkiye bir “modern sömürge” değil alt-emperyalist bir ülkedir, bir bölge gücüdür. Bölgesinde önde gelen teçhizatlı ve büyük bir orduya sahip bulunan Türkiye kapitalist devleti, aynı zamanda dünyada en çok silah alan güçlerin de başında geliyor.

Yapılanmasına 1950’lerden itibaren bütünüyle NATO’nun damgasını bastığı bu ordu, geçmiş dönemlerin Kore savaşlarından yakın zamanın Bosna ve Kosova savaşlarına dek, emperyalist güçlerin yeniden paylaşım savaşlarında çeşitli görevler almıştır. Fakat Türkiye burjuvazisi ekonomik ve askeri açıdan palazlandığı ölçüde, artık bölgede ABD’nin basit bir jandarması rolüyle yetinmiyor. Onun göz diktiği hedef, ABD emperyalizminin Büyük Ortadoğu benzeri projelerinden ya da AB ortaklığından, kendi planlarının da etkili olacağı bir çerçevede kendisine çıkar ve üstünlük sağlamaktır.

Türkiye kapitalist devleti, bunun için emperyalist paylaşım savaşlarında ABD gibi büyük güçlerin yanında taraf tutuyor ve Afganistan, Somali gibi ülkelere sözde “Barış Gücü” kisvesi altında asker gönderiyor. Veya Irak savaşı örneğinde olduğu üzere, savaşın ateşine doğrudan elini sokma riskini üzerine almadan, emperyalist savaşın yıktığı alanların kapitalist yeniden inşa pastasından büyük paylar kapmak istiyor.

Bu gerçeklerin yanı sıra, artık günümüzde Türkiye gibi bir ülkede devrimci ve enternasyonalist bir siyasal tutum geliştirilip geliştirilmediğinin başlıca kriterlerine dönüşen bazı yakıcı sorunlar da var. Türk burjuvazisinin bizzat kendi çıkarları doğrultusunda gerçekleştirdiği askeri müdahaleler, yıllardır askeri birliklerin gölgesi altında yaşamak zorunda bırakılan Kıbrıs gerçeği, ezilen Kürt ulusuna karşı yürütülen haksız savaş ve bunun uzantısı olarak Türk ordusunun Kuzey Irak’a düzenlediği silahlı saldırılar vb. göz ardı edilecek enternasyonalist devrimci bir siyaset yürütülemez.

Küçük-burjuva solların, Türkiye benzeri ülkelerin ABD ve AB gibi emperyalist güçlerin boyunduruğu altında olduğunu söyleyip bunun üzerinden devrimcilik taslamalarının aslında hiçbir kıymeti harbiyesi yok. İşçi sınıfı, ister yerli ister yabancı olsun zaten bütünüyle kapitalistlerin boyunduruğu altında. Sermaye sınıfına gelince, bu sınıf kapitalizmin kuralının zaten bu olduğunu vurgularcasına, daha çok ekonomik kazanç elde edeceğini düşündüğünde daha fazla “boyunduruk” talep etmekte hiçbir beis görmüyor.

Nitekim ABD'nin Irak'ı işgali vesilesiyle gündeme gelen Mart tezkeresinin Meclisten geçmemesini küçük-burjuva solculuğu ulusal çıkarlar adına bir kazanım olarak değerlendirirken, dönemin TÜSİAD başkanı ise bu durumu büyük bir kayıp olarak nitelemişti. Kapitalist Türkiye'nin asıl sahibi büyük sermaye çevreleri, Irak savaşı döneminde ABD'ye daha fazla taviz verilmediği için az hayıflanmamışlardı. Aynı dönemde küçük-burjuva sol ise, ABD'nin Türkiye burjuvazisinden beklentilerini adeta ülkenin emperyalizm tarafından işgal teşebbüsü olarak niteliyordu.

Benzer tüm örneklerin kanıtladığı üzere, küçük-burjuva solları büyük kapitalistlerin işlerine burunlarını sokup onların ABD'den bağımsız davranmalarını umarlarken gerçekten de boşa kürek çekmiş olmaktadırlar. Küçük-burjuva solculuğunun anlamadığı ya da anlamak istemediği şey, alt-emperyalist bir ülkenin bir büyük emperyalist güce bağımlılığının, onun basit bir jandarması olmaktan çok öte bir şey olduğudur.

Türkiye Batılı kapitalist ülkelere kıyasla garip bir ülkedir. Bu ülkenin modern tarihine damgasını vuran gecikmiş kapitalizm daha sonra sıçramalı bir gelişim kaydetmiştir, ama siyasetin ekonomiye aynı sıçramalarla uyum sağlaması asla söz konusu olmamıştır. Ekonomi ile siyaset arasında böyle bir uyumsuzluğun olduğu ülkelerde sınıf çizgileri de kolayca birbirinden ayırt edilemez ve netleşemez. İşte çarpıcı bir örnek: Türkiye'de burjuvazi “ulusalcılık” (iç piyasaya dayanan korumacı ekonomik siyasetler) dönemini çoktan ardında bırakıp, yabancı sermaye ile bütünleşmeyi ve ekonomik anlamda ulusalcılığı aşmayı savunurken, ulusalcı bir kapitalist kalkınmayı ve bundan başka bir anlama gelmeyen bir “bağımsızlığı” savunmak ise küçük-burjuva soluna kalmıştır.

Bu çizgi ne yazık ki Türk solunda çok güçlü olduğu için, Türkiye, sol siyaset arenasında devrimci işçi sınıfının pozisyonunun dillendirilmesine de alışık olmayan bir ülkedir. Yaşayan gerçeklerin bilimsel ifadeleri ve Marksist çö-

zümlemeler genelde Türk soluna tuhaf görünür. Bu dediklerimiz fazlaca soyut kaçmasın diye somut birkaç örnek de verelim. Bu çağda bağımsız bir kapitalizm olamayacağını, kapitalizme külliyen karşı çıkmayanın bu ekonomik sistemin kuralı olan bağımlılık ilişkilerini de kabullenmesi gerektiği gerçeğini vurgulamaya çalışmanız, küçük-burjuva soluna bir nevi emperyalizm savunusu gibi görünecektir. Küçük-burjuva solculuğu, Kemalizm ve devlet kurucu asker-sivil bürokrasi hamiliğinde ulusal kalkınmacılık döneminin artık çoktan geçmiş olduğunu kavramak istemeyecektir. Türkiye kapitalizmi alt-emperyalizm basamağında bir bölge gücü olarak at oynatmak isterken, küçük-burjuva sollar Türkiye'nin bir "yarı-sömürge" ülke olduğuna inanmamızı isteyeceklerdir!

ABD Türkiye burjuvazisini Ortadoğu'da, Irak'ta vb. birlikte iş yapmaya ve askeri operasyonlarda bulunmaya sömürgeci bir gücün silah zoruyla iteklemiyor. Tersine Türk büyük burjuvazisi, bir koyup üç alma mantığıyla bu meydana daha sıkı ilişkiler kurmaya kendisi can atıyor ve davetkâr davranıyor. Yani kapitalizm çerçevesinde birlikte işler yapmak için ABD'nin Türkiye'yi işgal etmesine hiç mi hiç gerek yok! Ama işte küçük-burjuva solcular tüm bu gerçekleri kabule yanaşmamaktadırlar ve yanaşamazlar da. Çünkü onlar bu gerçeklerin kabul edilmesi halinde, ulusalcılığı devrimcilik diye yutturmaya yarayan sahte "anti-emperyalizm" mevzilerinin çökeceğinin gayet iyi farkındadırlar!

Aslında artık bölgesel bir kapitalist güç konumuna ulaşmış bir ülkede küçük-burjuva solculuğunun "anti-emperyalistliği" ve "ulusal kalkınmacılığı", kendi yayılmacı burjuvazisine arka çıkmak anlamına geliyor. Bu devirde kapitalizmin son bulması istemini ivedilikle öne sürmeyip, "bağımsız Türkiye" talebinde ısrar etmenin son tahlilde başka bir anlamı bulunmuyor. Tam da bu noktada küçük-burjuva sollara dönüp gerçek bir anti-emperyalist tutumun milliyetçilikle asla bağdaşmayacağını hatırlatmak hiç de fazla kaçmayacak. Çünkü onların sürüklendikleri nokta bunu açıkça ifade etmeyi gerekli kılıyor.

Yanılgılarla dşseli bir siyasal zeminde yürüyüşünü sürdüren küçük-burjuva solculuğu zaman içinde büsbütün köhnemiş ve yozlaşmıştır. Bu kabul edilmez yolda diğerlerine oranla daha da fazla ileri giden küçük-burjuva sol siyasetler, hatta sosyal-şoven ve yer yer faşist bir konuma bile kaymışlardır. Örnekse, anti-Amerikancı geçinerek milleti kandıran darbeci güçlere, orduya

vb. destek vermenin devrimcilikle ya da ezilen kitlelerden yana bir sol siyasetle hiçbir ilgisi olamaz. Keza laikliği korumak adına Ergenekoncu çetelerden yana tavır koymanın da, işçi-emekçi kitlelerin çıkarları veya devrimcilik açısından tek bir haklı nedeni yoktur. Bugün Türkiye’de devrimci mücadelenin güçlendirilebilmesi için bu tür gerçeklerin açıkça ve yüksek sesle dillendirilmesine fazlasıyla ihtiyaç var.

Bölge gücü Türkiye

Türkiye 1980 dönemecinden bu yana, burjuvazinin dışı açılma doğrultusunda gerçekleştirdiği yapısal değişim neticesinde sıçramalı biçimde yol aldı, ekonomisi büyüdü ve alt-emperyalist bir ülke oldu. Fakat Türkiye, sermaye ihracı ve sermaye hareketlerinin küresel ölçekte yönlendirilmesi bakımından henüz üst emperyalist ülkeler düzeyinde bir büyük güç konumuna ulaşmış değildir. Ne var ki, Türkiye’nin kendisi sıcak parayı ve çeşitli sermaye hareketlerini çekmek açısından çok önemli bir pazardır. Ülke içine bu denli muazzam para akışı, Türkiye kapitalizmine bir anlamda olduğundan da daha zengin bir görünüm kazandırıyor.

Ancak, kapitalizmin dünya ölçeğinde büyük bir sistem krizi yaşadığı bir dönemde bu durum Türkiye ekonomisini istenmeyen biçimde ısıtmakta, dünya borsalarındaki ani hareketler karşısında aşırı hassas ve kırılgan yapmaktadır. Günümüzde burjuva çevrelerin ve AKP hükümetinin Türkiye ekonomisine dair çizdikleri pembe tablolara karşın hakikatler bu yöndedir.

Hızlı ve sıçramalı kapitalist gelişme süreçleri, gerek sermayenin yapılanmasında gerekse de iç ve dış siyasette yaşanan değişim ve sancılar eşliğinde yol alır. Türkiye’de de bu olmuştur ve halen de olmaktadır. İşin özüne inilecek olursa, aslında her siyasal statüko neticede verili tarihsel-iktisadi yapısal koşulların bir yansımasıdır. Bu koşullarda bazı esaslı değişikliklerin yaşanmasıyla birlikte yeni siyasal açılımlara, yeni konseptlere ihtiyaç duyulur. Türkiye’nin son dönem siyasal yaşamında egemen sınıf içinde cereyan eden çekişmeler de özünde bu olguların ürünü ve ifadesidir.

Türkiye’nin son dönemi, büyük sermayenin iç yapılanmasındaki değişim açısından da ciddi gerginlik noktaları üretmektedir. Bu bakımdan egemen sınıf içi çekişmeler, yalnızca siyasal temsilciler ve kurumlar nezdinde var olan karşıtlıklardan kaynaklanmıyor. Oluşum dönemleri ve biçimleri ve de siyasal ge-

lenekleri bakımından *eski* ve *yeni* (ya da yeniyetme) diye ayırt edebileceğimiz sermaye grupları arasında da zıtlıklar mevcut ve bu durum egemen sınıf içi çatışma sürecine büsbütün yoğun ve karmaşık bir içerik kazandırıyor. Eski sermaye gruplarının yeniyetme sermaye gruplarını hazmetme ve böylece burjuva zirvede yeni sentezler üretme süreci de sancılı biçimde yol alıyor. Fakat AKP hükümetleri döneminde burjuva kamp içinde yaşanan kapışmalara görünürde “laik-dinci” biçimindeki siyasi saflaşma damgasını bastığından, işin bu kısmı biraz gölgede kalmaktadır.

Türkiye’de uzun yıllar devlet korumacılığı altında palazlanarak büyüyen “eski” sermaye grupları ile görece yakın dönemlerde büyüterek atılımlar yapan ve genelde “Anadolu sermayesi” denen “yeni” sermaye grupları arasında siyasi yapılanma ve gelenek bakımından önemli farklılıklar vardır. Ordu ya da askeri vesayet rejimi, genelde “eski” sermaye gruplarının başları sıkıştığında imdada çağırıldıkları geleneksel yol arkadaşlarıdır. Oysa kökenleri İslamcı çevrelere, Anadolu sermayesine dayanan “yeni” sermaye grupları açısından durum farklıdır. Bu sermaye çevreleri, gelişip büyüme süreçleri boyunca siyasi yaşamda her zaman ordunun ve askeri rejimlerin üvey evladı olmuşlardır. TÜSİAD gibi büyük sermaye çevreleri tarafından ise fazlaca taşralı bulunarak dışlanmışlardır.

Fakat nihayetinde AKP iktidarı ile birlikte durum değişmeye başlamıştır. Bu iktidar süreci, “yeni” sermaye gruplarının büyük sermaye çevreleri arasında ve siyasi temsilcilerinin ise devletin tepesinde kendilerine birincil derecede yer açmaya çalıştıkları bir dönemdir. Bu durum burjuva zirvede ciddi gerginliklere yol açmakta ve bu gerginlikler, yürütme, yasama ve en çok da yargı düzeyinde patlak veren krizlerle açığa vurmaktadır.

Ayrıca gözden kaçırılmaması gereken bir başka önemli husus da vardır. Uzun yıllar devlet kurucu bürokrasiyle gayet dostane yaşamış “laikçi” sermaye çevrelerinin, gelişen bu tür krizler karşısında takındıkları tutumlar “İslamcı” sermaye çevrelerinininkinden farklı olmaktadır. Şurası açık ki, tepede kriz yaratan konularda “eski” sermaye grupları, ekonomi kötü etkilenir korkusuyla statükocu bürokrasi ile daha kolayına uzlaşmaktadırlar. “Yeni” sermaye grupları ise, kendi çıkarları ve siyasal gelenekleri açısından yaşamsal bir sorundan, gerektiğinde statükocu asker-sivil bürokrasiye tavır alabilmektedirler.

Despotik-devletçi gelenek nedeniyle, Türkiye’nin egemen resmi tarihi Batılı

ülkelerde pek de olağan sayılmayan bir niteliğe sahiptir. Bu ülkede burjuva siyaset arenasındaki olguların adlandırılması ve değerlendirilmesi açısından bile resmi söylemle gerçekler arasında ciddi farklılıklar mevcuttur. Örneğin resmi tarihe bakılacak olursa, Kemalist laikliği savunan aynı zamanda çağdaş, demokrat hatta devrimci addedilir. Oysa gerçekte uzun yıllar siyasette asker-sivil bürokrasi ve devlet partisi CHP tarafından temsil olunan bu çizgi statükocudur ve siyaseten gericidir.

Kemalist bürokrasinin “gerici” yaftasını yapıştırarak yıllar boyunca siyasi yaşamdan dışlamaya çalıştığı “merkez dışı” kesimler ise, askeri vesayet rejiminin son bulmasını isteyen ve bu kadarıyla liberalizmi savunan siyasi akım ve güçler yaratmışlardır. Dahası, geçmişteki başlıca örneği DP ve son örneği AKP olmak üzere, bu niteliği bünyesinde barındıran siyasal partiler halkın ezici çoğunluğunun oylarını alarak dönemin burjuva hükümetlerini oluşturmuşlardır.

Şimdi de günün gerçeklerine buradan bakmak gerekiyor. Evet, asker-sivil bürokrasi statükocudur, gericidir. AKP ise geleneksel devletçi statükoya cephe alan ve Kemalist devlet yüceltmesi karşısında halkçı görünen yönleriyle liberal bir siyasi nitelik sergilemektedir. AKP, siyaset arenasında ipliği pazara çıkmış CHP gibi bataklık devletçi partiler karşısında bu özellikleri nedeniyle ezici bir üstünlük sağlamıştır. Yine aynı nedenlerle, kendini liberal-demokrat ve de yoksul halk kitlelerinden yana bir parti gibi gösterebilmiştir. Ancak gerçekliğin terazisiyle ölçüldüğünde, tüm bu görünümün birer yanılsamadan ibaret olduğu anlaşılır.

İşin doğrusu şudur: Türkiye’de askeri vesayet rejimi gibi özgün bir sorun olmasa, AKP gibi bir partinin ve ona dayanan siyasi çevrelerin aslında burjuva demokrasisi ve siyasal liberalizmden pek de nasibini almamış bir nitelik taşıdığı kabak gibi açığa çıkacaktır. Ayrıca AKP gerçekte işçi-emekçi halkın temsilcisi ya da koruyucusu değil, bal gibi bir burjuva partisidir. Hem de işçi sınıfının alabildiğine sömürülmesiyle palazlanan o yeniyetme sermaye gruplarının çıkarlarına tercüman olan halisane bir büyük burjuva partisidir.

Bu yeniyetme büyük sermaye grupları ve onların siyasi sözcü ya da temsilcileri, bugün yeni-Osmanlılık tezleri eşliğinde bölgede emperyalist yayılmacılık için can atan burjuva güçleri oluşturuyorlar. Diğer yandan, bu kesimler tarafından dile getirilen emperyal arzular sadece boş bir geçmiş özleminin yansımalarından da ibaret kalmıyor. Yayılma tutkusunun güdülediği ekono-

mik gerekler, egemen sınıf içinde yaşanan yoğun iç çatışmalara rağmen, AKP iktidarına dışa açılma yönünde bir hayli yol aldırılmıştır. AKP iktidarının askeri vesayet rejimi yanlılarından ve laikçi geçinen büyük sermaye gruplarından aldığı tepkiler her ne olursa olsun, Türkiye kapitalizminin eskiye oranla daha büyük bir gücü temsil eder hale gelmesi bu burjuva iktidara nasip olmuştur.

Son dönemde ABD egemen çevrelerinde de Türkiye'ye biçilen yeni rol çerçevesinde dillendirilen "stratejik ortaklık" konusu aslında önemli bir gerçekliğe işaret etmektedir. AKP iktidarı bu konuyu kendi başarısının bir göstergesi olarak sunuyor ve savunuyor. Bu tutum Türkiye'nin alt-emperyalist konumunun pekiştirilmesi arzusunun bir işaretidir. Ayrıca AKP hükümetinin, yayılmacı özelemlerin gerçekleştirilmesi doğrultusunda başarılı işler yapacağına inandığı Ahmet Davutoğlu'nu Dışişleri Bakanlığı koltuğuna oturtması da bu yolda atılan bir adım olmuştur.

Bugün AKP ve çevresi, kendi iktidarları altında Türkiye'nin bir periferi ülke olmaktan çıkıp bir küresel güce dönüşme süreciyle övünüyorlar. İşin aslına bakılacak olursa, bu süreç fiilen Özal dönemiyle başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte Balkanlar'dan Ortadoğu'ya ve Türkî cumhuriyetlere uzanan yeni paylaşım savaşı, dışa açılan ve alt-emperyalistleşen Türkiye'nin yayılma planlarıyla çakışmıştır. O zaman Özal'ın önünü açtığı yeni burjuva kesimlerin bu bölgelerde yayılma hamlesinin ideolojik kılıfı da yeni-Osmanlıcılık olmuştur.

Gecikmeli biçimde gelen liberalizm

Türkiye'de kapitalist gelişmenin yolu Batı'daki klasik çizgiden çok farklıdır. Türkiye'de burjuva cumhuriyetin kuruluşuna sivil siyaset güçleri değil, ağırlıklı olarak askeri bürokrasi damgasını basmıştır. Bu nedenle bu topraklarda burjuva rejim hiçbir zaman Batı'daki burjuva demokrasisi gibi işlememiştir. Burjuvazi işçi sınıfı ve emekçi kitlelerin mücadelesindeki yükseliş karşısında her başı sıkıştığında, çareyi hep orduyu imdada çağırmakta ve siyaseti askerin sözünün geçtiği bir olağanüstü rejime terk etmekte bulmuştur. Türkiye kapitalizminin 80'lerdeki hummalı yapısal değişim sürecinde de burjuvazi geleneksel kurtarıcısı ordunun ve askeri-faşist rejimin ardına sığınarak işini yürütmüştür. Açıktır ki, Türkiye'nin siyasi hayatının özgün yönünü oluşturan askeri vesayet rejimi son dönemde ortaya çıkmış bir olgu değildir.

Kapitalizmin klasik yoldan gelişmesine sahne olan Batılı ülkelerde siyaset alanı, kapitalist özel mülkiyetin ve bunun ifadesi olan sivil toplumun gelişim sürecinin önünü açacak tarzda işlev üstlenmiş ve öyle biçimlenmiştir. Fakat bizde geleneksel burjuva siyaset alanı genelde sivilleşmenin düşmanı olmuş ve ancak devlet korumacılığındaki bir kapitalist gelişme sürecine destek çıkmıştır. Türkiye'nin despotik devlet geleneğinin bir uzantısı olan bu siyaset tarzı ve yapılanması, giderek dünyaya açılan Türkiye kapitalizminin değişen ihtiyaçlarıyla bağdaşmamaya ve yeni sürecin önüne bir engel olarak dikilmeye başlamıştır.

Türkiye'de burjuvazinin bazı kesimlerinin siyasette sivilleşmeyi savunmaya başlaması, işte bu engelin aşılması ihtiyacından kaynaklı olarak ve Batılı ülkelere kıyasla son derece gecikmiş biçimde gündeme gelebilmiştir. Aynı tarihsel nedenlerle, Türkiye kapitalizmi ne Batı'da olduğu gibi bir Sosyal Demokrat Parti yaratabilmiş ne de siyasi yaşamda liberal çizginin gelişmesine fırsat sunmuştur.

Türkiye'de tüm bu husus ve olguların burjuva çevreler tarafından sorun edilip tartışma gündemine sokulması, 1980 sonrasında yer alan olağanüstü burjuva rejimlerin ekonomide yapısal bir değişimi gerçekleştirmesinin ertesine denk düşer. İşte tam da bu noktada bir parantez açarak, Türkiye'de işleyen sürecin bu kesitine dair bazı değerlendirmelerimizi hatırlatabiliriz. (Daha geniş bir okuma için bkz. E. Çağlı, *Bonapartizmden Faşizme*)

Türkiye'nin 12 Eylül askeri-faşist darbesini önceleyen dönemini incelediğimizde, büyük burjuvazinin sanayi, ticaret, bankacılık vb. alanlarındaki çeşitli unsurlarının artık tam anlamıyla bir mali sermaye oluşumu içinde sentezlenip güçlendiğini görürüz. '80 dönemeci, finans kapitalin ülke içinde ahtapot kollarıyla her alanı hegemonyası altına aldığı ve artık dış pazarlarda atılım yapmayı şiddetle istediği çok önemli bir dönemeç noktasıdır.

Büyük sermaye bu dönemeç noktasında, gerek içte muazzam bir kapitalist sıçramayı gerçekleştirmek ve gerekse dörtmala dış pazarlara açılmak için önündeki engellere tam bir vuruş yapmaya hazırlanmıştır. Gelişen ve iktisaden egemen konuma yükselen mali sermaye açısından, geçmiş dönemlerin iç pazara dönük birikim tarzının yarattığı tıkanıklığın aşılması ve yapısal değişikliklerin gerçekleştirilmesi artık kaçınılmaz hale gelmiştir. Zira Türkiye kapitalizminin uzun yıllar boyunca içe kapalı işleyişinden kaynaklanan yapısal bunalımı, dünya kapitalizminin de içine girdiği durgunluk eğilimiyle çaki-

şarak iyice olgunlaşmış, çözümünü ertelendiği için de problemler alabildiğine büyümüştür.

Büyük sermaye, gerçekleştirmeyi arzuladığı atılımla mevcut durum arasındaki devasa gerilim nedeniyle, ekonomik, siyasal tüm cephelerde saldırıya geçmiştir. Nitekim 24 Ocak kararlarıyla dışa açılmanın önündeki engellerin tasfiyesi için yapısal değişim hamlesini başlatırken, 12 Eylül askeri rejimi ile de sınıf hareketinin yükselişini durdurmayı ve burjuva düzeni tehdit eden devrimci durumun ortadan kaldırılmasını amaçlamıştır. Türkiye'de 12 Eylül faşizminin atomize ettiği, örgütlü mücadeleye karşı derin bir korku aşladığı işçi sınıfı, uzun süre belini doğrultamayacak denli ağır bir yumruk yemiştir.

Türkiye'nin siyasal yaşamında zaten büyük bir ağırlığı olan ordunun rolü, 12 Eylül rejimiyle daha da yoğunlaştırılmış ve pekiştirilmiştir. Askeri bürokrasinin parlamenter rejime indirdiği darbeler ve getirdiği yasal düzenlemelerle (en başta da halen yürürlükte olan 1982 Anayasası), bu askeri diktatörlük dönemi, ordunun siyasi yaşamdaki rolünü neredeyse ebedi biçimde garanti altına almayı arzular biçimde yapılanmıştır. Bu durum, askeri cuntanın 1983 seçimleriyle iktidardan çekilip yerini parlamentoya terk etmiş görünmesine karşın, ordu kurmayının siyasetteki etkisinin güçlenmiş biçimde uzun yılları kapsamasına neden olmuştur.

12 Eylül rejimi tartışılırken üzerinden atlanmaması gereken önemli hususlar var. Türkiye'de faşizmin son buluşu, bir zamanlar İspanya, Yunanistan, Portekiz ya da kimi Latin Amerika ülkelerinde yaşanan sürece benzemez. Bu ülkelerde kaydedildiği üzere, faşist diktatörlüğün artık gücünü yitirdiği bir süreçte onu alttan gelen bir darbeyle çökerten bir gelişme Türkiye'de yaşanmadı. Keza, yine söz konusu örneklerde gözlemlenen işçi-emekçi kitle hareketi, devrimci ayaklanmalar ve bu yükselişi devrim yolundan geri döndürmek amacıyla burjuva demokrasinin yeniden inşası yönünde yürütülen hararetli seferberlikler Türkiye'de yer almadı.

Faşist askeri diktatörlükleri geçertmek üzere kitlelerin ayağa kalktığı örneklerde, isyancı dalganın zoruyla cuntacı generaller suçlu koltuğuna oturtulmuşlardı. Türkiye'de ise faşist cuntacılar, iktidar makamları sayesinde şişirdikleri cüzdanlarıyla gözden uzak köşelerinde istirahataya çekildiler.

Dünyada neo-liberal rüzgârların estirildiği bir konjonktürde ve 1983 parlamento seçimleriyle başbakanlık koltuğuna kurulan Özal döneminde eko-

nominin dümeni, bizzat 24 Ocak kararlarının mimarı olan Özal'ın ellerine bırakıldı. Türkiye'de uzun yıllar boyunca dokunulmazlar listesinde yer alan ekonomik kurallar bu sayede TUSIAD'ın istemleri doğrultusunda değişikliğe uğratıldı. Örneğin Türk parasını koruma kanunu gibi ulusalcı ve korumacı önlemler ilga edilerek dış ticaret rejimi serbestleştirildi. Özal iktidarı, toplumun tüm çivilerinin yerinden çıkması pahasına, Türkiye kapitalizminin finans kapitalin arzusu doğrultusunda *yapısal bir değişim* geçirmesini (dışa açılmasını, emperyalist işleyişe daha fazla entegre edilmesini) başardı.

Türkiye'nin özgün yönleri biliniyor. Türkiye'de ordu kurmayı, Avrupa ülkelerinde görülmeyen bir biçimde siyasetin içinde olmuştur. Bu askeri bürokrasi, kendisinin siyasal yaşamdaki ağırlığını azaltmaya yönelik burjuva sivil inisiyatifleri bir iç tehlike, rejime yönelik bir tehdit addetmiş ve tavır almıştır. Sonuç olarak 1980'den günümüze uzanan süreç de irdelendiğinde, Avrupa ülkelerinden farklı olarak, Türkiye'de burjuvazinin olağanüstü yönetim biçiminin ne zaman sona erip ne zaman olağan bir burjuva parlamenter rejime geçildiğini söylemek bir bakıma gerçekten de zordur.

Nitekim 1983 sonrasında da burjuva düzen, bir yanda parlamenter bir işleyiş diğer yanda olağanüstü rejimin yerleştiği kurum ve uygulamalar olmak üzere bir *hilkat garibesi* gibi 2002 genel seçimlerine uzanmıştır. Bir başka deyişle, Batı Avrupadaki örneklerine oranla zaten çok daha güdük bir demokratik çerçevesi olan Türk parlamenter sistemi, 12 Eylül rejiminin etkisiyle daha da güdükleşmiş biçimde 3 Kasım 2002 seçim sandığı sınavına girmiştir. Ve geniş halk kitleleri, devletçi-baskıcı statükocu güçlerin temsilcisi olarak gördükleri siyasal partileri bu sınavda çaktırarak yeni bir alternatif diye baktıkları AKP'yi iktidar koltuğuna oturtmuşlardır.

Bugün bu dönemler geride kalmış gibi görünse de şurası asla unutulmamalı ki, büyük burjuvazi ve onun TUSIAD gibi örgütleri, önce askeri cunta başkanlığındaki faşist diktatörlüğün ve ardından da Özal başkanlığındaki Bonapartist rejimin başlıca destekçileri olmuşlardır. Bu güçler, olağanüstü burjuva rejimlerin ekonominin dışa açılması ve devrimci hareketin, işçi hareketinin ezilip geriletilmesi için gerçekleştirdiği hamleleri mutlu ve uysal biçimde izlemişlerdir.

Geçmiş döneme ilişkin unutulmaması gereken önemli bir gerçeklik daha var. Faşizmin çözüldüğü dönemde Türkiye'de burjuva düzen, bu kez de ezilen Kürt ulusunun başlattığı ulusal kurtuluş mücadelesiyle sarsılmaya başla-

muştır. Korkak ve zalim Türk burjuvazisi, kutsal ordusunun bu savaşı ezmesi umuduyla uzun bir süre demokrasiden dem vurmamış, sesini çıkartmamıştır. Ne var ki, TC'nin yıllardır kanlı bir bastırma politikası sayesinde yüzleşmekten köşe bucak kaçmayı başardığı Kürt sorununun bu biçimde su yüzüne çıkması, verili tüm siyasal dengeleri altüst etmiş, paradigmaları değiştirmiş, bir tarihsel-toplumsal katalizör işlevi görmüştür.

Büyük sermaye örgütleri, ülkenin siyasi tarihine damgasını basan askeri vesayet olgusundan, ancak bu gerçekliğin ucu artık kendi çıkarlarına dokunmaya başladığında şikâyet etmeye koyulmuşlardır. Türkiye'de burjuvazi içinden AB tipi burjuva demokrasisini savunan seslerin yükselmeye başlaması bu durumun bir ifadesi olmuştur. Yine bu bağlamda kimi yazar ve yayın organlarının öncülüğünde bu topraklarda bir siyasal liberalizm de yeşermeye başlamıştır.

Kuşkusuz büyük sermaye gruplarının demokratikleşmeden başlıca muratları, kendilerini ülke içine kapanmaktan koruyup daha da fazla dışa açılmalarını sağlayacak bir siyasal iklimin yaratılmasıdır. Bazı kangrenleşmiş sorunların çözümü de yalnızca buna bağlı olarak ve bu ölçüde burjuvazinin gündemine girebilmektedir. Özetle TÜSİAD burjuvazisinin AB'ye endeksli ve de son derece istikrarsız biçimde takipçisi olduğu "demokratikleşme" ihtiyacının altında bu tür sınıfsal çıkarlar yatmaktadır.

İşçi sınıfının, devrimcilerin, Kürt halkının mücadelesiyle elde edilecek geniş bir demokrasi ise, kuşkusuz büyük sermayenin "demokratikleşme" paketinin kapsama alanı içinde değildir! Tam tersine, büyük sermaye çevrelerinin demokratik açılımlar konusundaki tutumu, söz konusu mücadelelerin yükselişinden duyulan sınıfsal endişelere bağlı olarak son derece istikrarsız ve gitgelli bir seyir izlemektedir. Zaten TÜSİAD gibi halisane bir büyük sermaye örgütünden, demokrasi konusunda kapsamlı ve istikrarlı bir tutum beklemek tamamen abestir.

Günümüzde de düzen karşıtı mücadelenin seyrine ve burjuvazi içi kapışmanın konjonktürel önceliklerine göre TÜSİAD sık sık ağız değiştiriyor. Sol liberal köşe yazarları ise demokratik açılımların takipçisi olmak konusunda TÜSİAD'dan kararlı ve istikrarlı bir tutum sergilemesini bekliyorlar. Oysa dünyanın hiçbir ülkesinde büyük sermaye örgütleri bu gibi konularda böyle bir tutuma sahip değildir. Demokrasi onlar için ekonomik kazançlarını artırıp garanti altına aldığı sürece ve aldığı ölçüde gereklidir. Bu bakımdan askeri vesayet rejiminin son bulması, Kürt sorununun çözümü gibi konularda ısrar-

lı bir burjuva demokratik çizgi izleyen sol liberal yazarlarla, büyük sermaye örgütlerinin “demokratik çözüm” konusundaki tutumlarının birebir örtüşmediği göz ardı edilemez.

Sol liberaller için, Türkiye’yi Batı’daki gibi bir burjuva parlamenter işleyişe kavuşturacak siyasal demokrasi mücadelesi ilkesel bir önem taşıyor. Büyük sermaye açısından ise, bazı “demokratikleşme” paketlerinin yürürlüğe konması zamana ve zemine göre (en çok da dış güçlerin dayatmasıyla!) acil bir ihtiyaç haline gelebiliyor. Bu farklılık noktasında, sol liberaller aleyhine vurgulamamız gereken bir olumsuzluk da yatmaktadır.

Sol liberaller, TÜSİAD gibi büyük sermaye örgütlerinin “demokratikleşme” istemlerine olduğundan fazla misyonlar yükleyerek işçi-emekçi kitlelerin bilincini çarpıtıyorlar. Demokrasinin büyük sermaye eliyle gelebileceği yanlışmasını yaygınlaştırmak, işçilerin, Türk ve Kürt yoksullarının daha geniş bir demokrasinin kazanılması için mücadeleye atılmaları gereğini gölgelemekte, karartmaktadır. Büyük sermaye ise, sol liberallerin dediklerine pek de aldırmadan kendi sınıf çıkarları doğrultusunda hareket edip eşyanın doğasına uygun şekilde yol alıyor.

Askeri vesayet rejiminin tasfiyesi ve Türk siyasal yaşamında bir demokratikleşmenin gerçekleşmesi gibi sorunlar büyük burjuvazinin gündemine hep dışa açılma ihtiyacıyla bağlantılı olarak ve ekonomik ihtiyaçların dayatmasıyla girmiştir. Yine aynı şekilde, Kürt sorununun ve Kıbrıs sorununun çözülmesi gereğinin büyük burjuvazinin gündemine girmesinde de Türkiye’nin Avrupa Birliği ile bütünleşmesi ya da ABD ile uyum içinde Ortadoğu’da yeni misyonlar üstlenmesi gibi faktörler rol oynamıştır.

Ancak ekonomik ihtiyaçların dayatmasıyla gündeme sokulan bu sorunlar, 2002 genel seçimleri öncesinde peşpeşe kurulan muhtelif burjuva koalisyon hükümetleri tarafından çözümlenmemiş ve tersine pek çok noktada kilitlenmiştir. Böylece katlamalı biçimde yakıcılaşan sorunlar, nihayet 2002 genel seçimlerinden sonra tek başına iktidar koltuğuna kurulan ve çözüm vaat eden AKP’nin önüne dikilivermiştir. Birinci ve ikinci AKP hükümetleri dönemi, bu sorunların çözüm yoluna konulacağı yeni bir dönem olarak görünmeye başlamıştır.

Ancak yukarıda da değindiğimiz gibi, Türkiye’de ekonomi-siyaset ilişkisi Batılı ülkelere nazaran farklı ve özgün yönler içerir. Tarihsel gelişme çizgisinin

açıkladığı üzere, bu topraklarda yıllar boyunca asker ve sivil bürokrasiye dayanan bir askeri vesayet sistemi biçimlenmiş ve etkisini sürdürmüştür. Bu durumun bir sonucu olarak Türkiye’de ordu güdümlü burjuva siyaset alanı, Batılı kapitalist ülkelere benzemez biçimde kendine özgü kırmızıçizgiler ve ekonominin gereklerine uymayan direnç noktaları yaratmıştır.

Kuşkusuz genel kural, nihayetinde ekonomik temel ve gereksinimlerin belirleyici olduğudur. Ne var ki, Türkiye’nin geleneksel siyaset kabuğunu parçalayıp artık küresel ekonomiye eklemlenen bir siyasal yapı oluşturması son derece gecikmeli, zahmetli ve çatışmalı biçimde gerçekleşmektedir. Bu bağlamda gelişmeleri kısaca değerlendirip bazı önemli sonuçlar çıkartacak olursak, açıkça ifade edilmesi gereken birkaç hususa dikkat çekebiliriz.

Birincisi, bu ekonomik itkilerin Türkiye’nin son dönemine güçlü biçimde damgasını basmasına rağmen siyasal alandaki gerginlik henüz devam ediyor. Nesnel olarak artık askeri vesayet rejimini savunan taraf güç yitiriyor olsa da, sivilleşmeyi savunan liberal güçlerle askeri vesayet yanlıları arasındaki siyasi mücadelenin halen kesin sonucu alınmış değildir.

İkincisi, nihayetinde burjuva çerçeveyi aşmasa da, Türkiye’nin gerçekleri açısından bakıldığında, siyasal arenada burjuva demokrasisini savunan güçlerin ve sol liberallerin vb. yer alması kötü değil iyi bir şeydir.

Üçüncüsü, uzun yıllar boyunca askeri vesayet rejiminin ya doğrudan sultası ya da dolaylı biçimde gölgesi altında yaşayan siyaset sahnesinin burjuva anlamda normalleştirilmesini istemek bu topraklarda olumlu bir adım teşkil eder. Fakat sol liberallerin bunu bir “sivil devrim”, “demokrasi devrimi” diye abartarak sunmalarına da papuç bırakılmamalıdır.

Dördüncüsü, Türkiye’nin gerçekleri bakımından bu tür bir değişim müspet bir değer taşısa da son derece gecikmiş bir biçimde gündeme getirildikleri unutulmamalıdır. Kapitalizmin krizler içinde kıvrandığı ve bunun sonucu olarak gelenekselleşmiş burjuva demokrasilerinin bile çerçevesinin daraltıldığı bir dünyada, Türkiye’de tıkr tıkr işleyecek bir “burjuva demokrasisi” hayali yaratmak son derece tehlikelidir.

Beşincisi ve son olarak, sol liberallerin yaklaşımı da dahil olmak üzere, bugün Türkiye’de tartışma gündemine sokulan ve AKP iktidarından beklenen “demokratikleşme” olgusu ilhamını ağırlıklı olarak büyük burjuvazinin küreselleşme ihtiyacından alıyor. Oysa günümüz dünyasında varlık nedenini,

meşruiyetini ve gücünü işçi sınıfının, emekçi kitlelerin ve Kürt yoksullarının devrimci mücadelesinden alan bir demokrasi mücadelesine ihtiyaç olduğu o kadar açık ki... Ayrıca her fırsatta vurgulamaya çalıştığımız gibi, hangi alanda ve hangi kapsamda olursa olsun, ancak örgütlü mücadeleyle elde edilen ve korunan kazanımlar kalıcı olabilir!